

Shahid Bahonar
University of Kerman

Investigating the Sun-seeking Ritual of "Chel-Kachalak" in Iran

Mohammad hadi khaleghzadeh^{id}

1. Associate Professor of Persian Language and Literature, Yasouj Branch, Islamic Azad University, Yasouj, Iran. Email: asatirpars@gmail.com

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received 12 September 2023

Received in revised form 20

July 2023

Accepted 23 May 2024

Published online 24 June 2024

Keywords:

Sun-seeking

Chel-Kachalak,

folklore

Rain

Superstition

ABSTRACT

Purpose: In the days when it rained for several days, they considered the rain to be an obstacle to work, and they started performing rituals until the rain stopped and the sun appeared. These methods are called "Sunshine" ritual. One of these sun-seeking rituals is "Chel-Kachlak" or "chehel-Kachal", which exists in the belief of some Iranian worshipers and used it in the past. Once upon a time, when the rain did not stop, a rope was prepared and the names of forty hairless people were called, and according to the name of each bald person, they tied a knot on the rope and placed it under the gutter or buried it under the ground, and the belief They believed that after this operation, the rain will stop and the sun will appear.

Method and Research: This research, which is done with a descriptive and analytical method, after the description and description of Chel-Kachalak in different regions of Iran, analyzed the elements in this ritual such as the number "forty in popular culture", "Kachal or hairless character".

Findings and Conclusions: "rope" and "knot" and searched for its mythological roots and extracted its connection with folk culture and reached the results that this ritual is among the Iranian prayer rituals that By using magical elements such as tying a rope, sacred numbers and hairlessness (anti-fertility), they sought to spell the rain and make the sun appear and with this superstition "fate in their favor".

Cite this article: Mohammad hadi khaleghzadeh. (2024). Investigating the sun-seeking ritual of "Chel-Kachalak" in Iran. *Journal of Iranian Studies*, 23(45), 93-114. <http://doi.org/10.22103/JIS.2024.22178.2533>

© The Author(s):.Mohammad hadi khaleghzadeh Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman.

DOI: <http://doi.org/10.22103/JIS.2024.22178.2533>

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

In the eras when it rained for several days, the people of the earlier societies, who were mainly farmers and ranchers, considered the rain to be an obstacle for doing their daily work and started holding rituals and ceremonies to stop the rain and let the sun appear. These methods are called "sun-seeking" ritual. Sun-seeking rituals in folklore have never had a scientific origin, but some elements are left from ancient myths and magical beliefs that have been put together so that this effort with good fortune and forecasts calms the heart of ritualists' religion.

By investigating the folklore, the Chel-Kachalak customs can be seen in most parts of Iran, and the researcher, this article is conducted with descriptive analytical method. After describing the Chel-Kachalak in different parts of Iran, the elements in this ritual will be discussed such as the number "forty in folklore", "bald or hairless character", "rope" and "knot" and mythological roots will be searched and extracted its connection with popular culture.

Methodology

In this research, the descriptive-analytical method has been used and based on the library resources, the required materials have been extracted and discussed after evaluation.

Discussion

It can be said about Chel-Kachalak: "When the amount of rain is more than usual, it not only does not benefit the farmers, but also causes losses for them. Just as people perform ceremonies to request for rain, they also execute rituals in such cases and they believe that by performing these rituals and ceremonies, the rain will stop. For example, they say: "AJALA, MAJALA, by the swear of the king of Karbala, by the swear of the light of Mustafa, by the right of the golden dome, take the clouds to the black mountain, bring the sun to our city"; Or we hold a thread and say the names of forty bald people and tie a knot in the thread each time. Considering that the northern parts of Iran are rainy, the related documents mostly belong to the northern provinces of Iran" (Enjavy, 2011: 229).

This ceremony has been popular among the people of Fars (Fasa, Jahrom, Shiraz, Lar, Kazerun and Estahban), Khuzestan (Dezful and Masjed-Soleiman), Khorasan, Mazandaran, Gilan, Golestan, Kermanshah, Kurdistan, Shahrekord, Tehran and different parts of Iran. It has also been manifested in Persian poetry, because poetry has been a reflection of the social thoughts of the people of the past.

In the fourth book of Masnavi Manavi, there is a story with the title "The other text of that slave's writing before the king because the answer to the first transcript was not found".

In those verses, Rumi refers to a man who is suffering from a lack of reason or baldness of ignorance, whose presence causes the cloud to become waterless, and he believes: "His ominousness makes the cloud waterless" (Molavi, 1994: 620).

Mohammad Taqi Shourideh Shirazi (1276-1345 AH) pen-named Fasih Al-Molk also refers to this ritual of "stopping the rain" that was established in Shiraz during the Qajar era and says: "O the audience, the Chel-Kachalak should be closed" and he named the famous bald heads of his time one by one (Shurideh, 2009, Volume 1: 319).

Sun-seeking rituals show ancient narratives of mythological beliefs and are among the demonstration rituals of caravan and need-seeking. "Sun-seeking rites have long been performed throughout Iran, mostly in rainy areas and with many names.

The nature of sun-seeking rituals should be searched in the thought and action of man in the past eras. Our ancestors respected nature and were sure that by performing rituals derived from the symbols of nature, they are able to strengthen or weaken the forces ruling the world. These rituals are formed from a set of symbolic actions that, despite following a single structure, have differences based on geographical features. Sun-seeking rituals have been performed individually and in groups. Sun-seeking rituals are demands and requests of ritualists to stop untimely rains.

The foundation of practices in rituals refers to mythological sources derived from the gods of rain, water and sun, and the symbols created in this context are generally connected with water and rain (Ataridi, 2018: 56). In the continuation of this article, the elements in this ritual, such as the number "forty in folklore", "bald or hairless character", "rope" and "knot" are analyzed and the mythological roots and records Its magic has been investigated.

The number 40 has a symbolic and frequent application in anti-magical behaviors. "When 40 days are over, or 40 objects are used, or 40 actions are performed, the magic property or evil wicked or spell is completed and its period ends. According to people's beliefs, if they do not take action to remove evil, they will get stuck in their work; the expression "you have failed in your work" conveys the same meaning.

This term is used when doing something is faced with many obstacles and more time and energy should be spent to achieve it. In common practice, to prevent the child from getting sick, "forty Bismillah" was put around the child's neck by means of a chain or a braid; "Forty Bismillah" is a necklace made of forty flakes made of brass, silver or gold, on each of which the sentence "Bismillah Al-Rahman Al-Raheem" is carved" (Karbasiyan, 2018, Vol. 1: Under 40)

Rope or string in most folk stories and songs, including forty bald, is a sign or symbol of the connecting force between the earth and the sky or man and rain, and in the forty bald ritual, the rope is the representative and link between man and the sky.

Knot magic, like other magic, exists in two forms: positive magic (beneficial) and negative magic (evil). "What is important and fundamental in all these "magical" and "magical-therapeutic" rituals is the direction of the force that exists in any type of capture, in any act of "binding or tying" and this direction depends on these actions may be positive or negative for "beneficial" or "harmful" or "defense and protection" or "attack" (Eliadeh, 2019: 127).

Therefore, depending on the intention of the person using the knot magic, the effect of the knot can be beneficial or harmful." (Haghi, 2021: 293) Tying has many positive and negative functions in mythology and popular culture. Among the positive functions of knot magic, we can mention fortune-telling, healing, pregnancy, finding the lost, requesting for rain, stopping the storm, protecting evil spirits and voodoos.

Some negative functions of tying the knot in popular culture and folk tales are family discord, language and sleeping arrangements, or preventing individuals from sleeping.

In popular literature, there are many stories that hair causes fertility. It is said in a story about Chelgis: "Just as Chelgis was thinking and was combing her head, the comb fell out of her hand and the water took it with a strand of hair and carried it to the middle of the sea and the wind carried it and approved it to a strange beach on the other side of the sea.

Ironically, the king of that land had a large orchard of seven fruits, some of these trees had just dried up. The wind brought the comb to the same dry trees in the garden. The comb stuck to the root of one of those trees and the tree grew green and bore many fruits" (Darvishian and Khandan, 1998, Vol. 3: 364).

In the Iranian mythology, fertiles were created from hair, and hair is introduced as a factor of fertility. He had a tool like the embers of a fire, the light of which was created from the infinite light, and he made all the creatures from it and then made it into a body. He kept his posture for three thousand years. So he created the creatures one by one from his own body. First, he created the sky from scratch. He created the earth from the ground. The plants were made from hair, and first, a stem was the length of one limb and two fingers, and there were all kinds of plants in it. (Bahar, 1996: 134)

In popular culture, primitive man thought that hair causes fertility, that's why, using the name of bald heads, he thought that since baldness is the opposite of hairy, baldness also prevents the fertility of clouds and the rain will stop.

Conclusion

The sun-seeking Chel-Kachalak ritual is a ceremonial of ablution, first of all, this custom is not only in Fars (Fasa, Jahrom, Shiraz, Lar, Kazerun and Estahban) but also in Khuzestan (Dezful and Masjed Soleiman), Khorasan, Mazandaran, Gilan, Golestan, Kermanshah, Kurdistan, Shahrekord, Tehran and different parts of Iran, as Abolqasem Anjavi, Henri Massé and Sadeq Hedayat do not consider this custom to be related to a specific region, and in the past the great Bakhtiari tribe also performed this ritual, so it is an Iranian ritual and inclusive.

Second, in addition to oral literature, this ritual has also been reflected in official Persian literature such as Molavi's *Masnavi* and Shorideh Shirazi's poems.

Thirdly, any part of human life that is most threatened or feared, such as continuous and heavy rain, provides a more suitable ground for creating superstitions in that part.

Therefore, such a ritual is established in order to fulfill the "desire to make fate in one's favor" or "perform a special ceremony with desirable and ideal results" which is the goal of some superstitions. Fourthly, in sun-seeking rituals as opposed to rain-seeking ones, along with rain spells, they used tools to conjure rain and sunshine, such as tying a rope.

Fifth, the number 40 has a magical property or a spell that is completed by tying 40 knots, which means that this action is completed or the period of the previous spell ends.

Sixth, the rope or string is a symbol of the connecting force between earth and sky or man and rain.

Seventh, knot magic can be considered as a type of imitative or homeopathic magic, which is based on the law of similarity, and the people of the past used knots when they wanted something to be disturbed, and in this ritual, they also wanted to create knots and disturbances in the rain.

Eighth, primitive people in folklore thought that hair causes fertility, that's why, by using the name of bald heads, they thought that it would prevent the fertility of the clouds and by doing this, it would stop raining. The gathering of all these mythological and folk elements made the ancient people think that their heart's desire was fulfilled and the rain stopped.

واکاوی آیین آفتاب‌خواهی «چل کچلک» در ایران

محمد‌هادی خالقی‌زاده

۱. دانشیار زبان و ادبیات فارسی، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران. رایانامه: asatirpars@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	زمینه/هدف: روزگاری که بارش باران چندین روز به درازا می‌کشید، مردم جوامع گذشته که عمدتاً کشاورز و دامدار بودند، باران را مانع انجام کارهای روزمره می‌دانستند و دست به برگزاری اعمال و رسومی می‌زدند تا باران بند بیاید و آفتاب نمایان شود. به این روش‌ها، آیین "آفتاب‌خواهی" می‌گویند. این رسوم کهن در جای‌جای ایران، نام‌ها و شیوه‌های اجرایی گوناگونی داشته است. یکی از این آیین‌های آفتاب‌خواهی، "چل کچلک" یا "چهل کچل" بوده که در باور برخی آیین‌ورزان ایرانی وجود داشته و در گذشته آن را به کار می‌بسته‌اند. آن روزگار معمول بوده هنگامی که بارش باران قطع نمی‌شد، ریسمانی حاضر نموده و نام چهل نفر بی‌مو را می‌برده‌اند و مطابق نام هر کچل، گرهی بر ریسمان زده و زیر ناودان می‌گذاشتند یا در زیر زمین دفن می‌کردند و اعتقاد داشتند که پس از این عمل، باران قطع و آفتاب نمایان خواهد شد.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۲۱ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۹/۲۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۰۳ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۴/۰۴	روش/رویکرد: این پژوهشگر در این مقاله که با روش توصیفی-تحلیلی انجام شده، با مراجعه به منابع کتابخانه‌ای، پس از شرح و وصف چل کچلک در مناطق گوناگون ایران، به تحلیل عناصر موجود در این آیین مانند عدد "چهل در فرهنگ عامه"، "کچل یا شخصیت بی‌مو"، "ریسمان" و "گره" پرداخته و ریشه‌های اساطیری را جستجو کرده و ارتباط آن را با فرهنگ عامه استخراج نموده است.
کلیدواژه‌ها: آفتاب‌خواهی، چل کچلک، فرهنگ عامه، باران، خرافه.	یافته‌ها/نتایج: براساس یافته‌های این جستار آیین آفتاب‌خواهی در زمره آیین‌های حاجت‌خواهی ایرانی قرار می‌گیرد که علاوه بر ادبیات شفاهی در شعر فارسی مثل مثنوی مولوی و اشعار شوریده شیرازی نیز انعکاس داشته است و آیین‌ورزان با استفاده از عنصرهای جادویی مثل گره زدن طناب، اعداد مقدس و بی‌مویی (ضد باروری) به دنبال آن بوده‌اند تا باران را طلسم کنند و آفتاب پدید آید و با این خرافه "سرنوشت را به نفع خود" رقم بزنند.

استناد: محمد‌هادی خالقی‌زاده، (۱۴۰۳). واکاوی آیین آفتاب‌خواهی «چل کچلک» در ایران. مجله مطالعات ایرانی، ۲۳ (۴۵)، ۹۳-۱۱۴.

<http://doi.org/10.22103/JIS.2024.22178.2533>

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان. دانشکده ادبیات و علوم انسانی

۱. مقدمه

۱.۱. بیان مسأله

فرهنگ عامه دربرگیرنده افسانه‌ها، داستان‌ها، موسیقی، تاریخ شفاهی، آیین‌های توده، ضرب‌المثل‌ها و پزشکی عامه است. در جوامع سنتی اعتقاد به رسوم گذشتگان و پرداختن به عرف پدران رواج بسیاری داشته است؛ یکی از این آیین‌ها، برپایی مراسم باران‌خواهی و آفتاب‌خواهی بوده است. زمانی که خشک‌سالی بوده یا بارش باران با تأخیر روبه‌رو می‌شده آیین‌های "باران‌خواهی" و هنگامی که بارش متمادی، کارهای روزمره مردم را مختل می‌کرده، آیین‌های "آفتاب‌خواهی" پدید آمده و اغلب این آیین‌ها با خرافه، سحر، جادو و طلسم در هم تنیده شده است. این خرافه‌ها بیشتر مربوط به مردمان کهن و بدوی بوده، اما باید در نظر داشت که «در وراي این اعتقادات و اعمال به ظاهر خرافی و پر عبث، فلسفه و اندیشه‌ای نهان است؛ سحر، جادو و طلسم که از کاربردهای ویژه و پربسامد انسان بدوی است، به منظور عطف توجه انسان به سایر موجودات هستی و تشریک آنان در کارگزاری عالم و نیز تجدید حیات جهان است. دست‌یازی به جادو، سحر و طلسم توسط مردمان دیرین، گونه‌ای جدال با طبیعت و وادار کردن آن به تسلیم بوده، در غیر این صورت، گونه‌ای تعامل با آن بوده است» (عزیزی‌فر، ۱۳۹۲: ۸۴).

در زندگی انسان هر بخش که بیشتر در معرض تهدید بوده یا ترس از آن وجود داشته، زمینه مناسب‌تری برای ایجاد خرافه‌ها در انسان فراهم می‌کرده است. «برخی از این خرافه‌ها احتمالاً در گذشته بخشی از نظام گسترده‌تری از اندیشه‌ها و باورها را تشکیل می‌دادند، اما در حال حاضر عناصر مجزا و منفردی هستند که از راه سنت به ما رسیده‌اند و هنوز هم توان خود را حفظ کرده‌اند» (جاهودا، ۱۳۷۱: ۲۱). تی اس نولسون درباره خاستگاه خرافات و رسوم عامه معتقد است که: «خاستگاه حقیقی خرافات را باید در مساعی نخستین انسان در امور زیر جستجو کرد: ۱. توضیح اسرار طبیعت و هستی انسان، ۲. آرزوی مطلوب ساختن سرنوشت به نفع خود و دیدن آینده در حال، ۳. آرزوی برکنار ماندن آدمی از تأثیر شیاطینی که قادر به درک آن‌ها نبوده‌اند، ۴. تلاشی ناگزیر برای نفوذ در آینده. وی سپس اضافه می‌کند که روی هم رفته خرافات را می‌توان در قالب اشکال زیر بیان کرد: ۱. اعتقاد به این‌که اگر به عمل خاصی اقدام شود، نتیجه خوبی در بر نخواهد داشت. ۲. انجام مراسم خاصی که نتایج دلخواه را به بار خواهند آورد. ۳. ذکر علائم خاصی که به اعتقاد بیان‌کننده آن‌ها باعث حوادثی نیک یا بد خواهند شد» (صرفی، ۱۳۹۱: ۱۳؛ به نقل از حقی، ۱۴۰۰: ۲۸۹).

در مورد رسوم و طلسم‌های باران‌خواهی و آفتاب‌خواهی باید گفت قدیمی‌ترین منابع مستند درباره آن متنی است به زبان سغدی به نام "طلسم باران" که توسط بدرالدین قریب به فارسی ترجمه شده است. این زبان که جزو گروه شرقی زبان‌های ایرانی است، تا هزاره اول میلادی زنده بوده است. در این متن، شیوه‌های طلسم باران و برداشتن طلسم آمده و معلوم است بشر آن روز نیز روش‌های جادویی برای باران‌خواهی و آفتاب‌خواهی داشته است. در آن متن آمده است: این طلسم برای نزول باران است که جادوگر ابتدا باید ۹ سنگ ویژه که شرایطش برشمرده شده، بساید و همه را در ظرفی پرآب ریزد و سپس مرهمی از کافور و صندل و چربی بسازد و گل و نوشادر و زعفران و مشک را خوب بکوبد و بساید، به آن‌ها بیفزاید. زیر آن آتش روشن کند به طوری که دود آهسته از آن برخیزد.

سپس تصاویری نقش کند و آن را بالای آتش بیاویزد. وقتی این کار به پایان رسید، باید دعاهایی بخواند و سپس بارش آغاز خواهد شد. هنگامی که باران به نظر کافی رسید، اگر محتویات درون ظرف یا دیگ خالی کنند، طلسم از ابرها برداشته می‌شود و باران قطع می‌گردد (ن.ک: قریب، ۱۳۴۷: ۱۲ - ۲۳).

آیین‌های آفتاب‌خواهی در فرهنگ عامه هرگز ریشه علمی نداشته، بلکه عناصری بازمانده از اساطیر کهن و باورهای جادویی است که در کنار هم قرار گرفته تا آن‌که این تلاش با مروا و فال نیک، دل آیین‌ورزان را آرام کند. با تأملی در فرهنگ عامه، رسوم چل کچلک را می‌توان در اغلب نقاط ایران دید و این پژوهشگر، در این مقاله که با روش میدانی و توصیفی تحلیلی انجام شده، پس از شرح و وصف چل کچلک در جای‌جای ایران، به عناصر موجود در این آیین مانند عدد "چهل در فرهنگ عامه"، "کچل یا شخصیت بی‌مو"، "ریسمان" و "گره" پرداخته و ریشه‌های اساطیری را جستجو کرده و ارتباط آن را با فرهنگ عامیانه استخراج نموده است.

۲.۱. پیشینه تحقیق

در مورد رسوم و شیوه‌های بند آمدن باران یا آفتاب‌خواهی در فرهنگ عامه، باید گفت اگر چه محققین کمتر به آن پرداخته‌اند، ولی پیش از این، مواردی چند نگاشته شده است. ابوالقاسم فقیری در کتاب "باورهای سرزمین مادری‌ام" (۱۳۸۹) به این رسم قدیمی شیرازی‌ها برای بند آمدن باران در ضمیمه ذکر باران‌خواهی اشاره کرده است. ابوالقاسم انجوی شیرازی و محمود ظریفیان در کتابی تحت عنوان "گذری و نظری در فرهنگ عامه" (۱۳۷۱) به این آیین در چند سطر اشاره نموده است. محمدرضا شهبازی در مقاله‌ای با عنوان "آیین و مراسم نمایش‌واره‌ای در بختیاری" (۱۳۸۷) که در نشریه تئاتر منتشر شده، این آیین را که در گذشته بین قوم بختیاری رواج داشته، ثبت نموده است. جلال سلامتی اوزینه در جستاری با عنوان "آیین و مراسم طلب آفتاب در منطقه شرق استان گلستان" (۱۳۸۲) که در نشریه کتاب ماه هنر چاپ شده، این سنت قدیمی را در استان گلستان توضیح داده است. الهه عطاردی نیز در مقاله‌ای تحت عنوان "جنبه‌های نمایشی آیین‌های بند آمدن باران" (۱۳۹۸) که در نشریه فرهنگ مردم ایران منتشر گردیده، یکی از روش‌های فرهنگ مردم را برای بند آوردن باران، آیین چهل کچل می‌داند. با وجود این آثار، تاکنون اثر مستقلی برای توصیف کامل این آیین در سراسر ایران و تحلیل آن نوشته نشده است.

۳.۱ روش‌شناسی تحقیق

در این جستار از روش توصیفی-تحلیلی استفاده شده است و بر بنیاد منابع کتابخانه‌ای، مطالب مورد نیاز استخراج و پس از ارزش‌گذاری، مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

۴.۱ یافته‌های پژوهش

پس از بررسی‌های به عمل آمده، پژوهشگر دریافت که این رسم در جای‌جای فارس، خوزستان، خراسان، مازندران، گیلان، گلستان، کرمانشاه، کردستان، شهرکرد، تهران و نقاط مختلف ایران رواج داشته و علاوه بر ادبیات شفاهی در ادبیات رسمی فارسی نیز انعکاس داشته است. عناصری مثل گره زدن طناب، عدد چهل، طناب یا ریسمان و مو، هر کدام نموده‌ها یا نمادهایی هستند که در تقویت و ساز و کار این رسم تأثیر داشته‌اند. آیین‌ورزان با استفاده از این

عناصر به دنبال آن بوده‌اند تا باران را طلسم کنند و آفتاب پدید آید و با این خرافه "سرنوشت را به نفع خود" رقم بزنند.

۲. بحث و بررسی

۲.۱. آیین‌های آفتاب‌خواهی

این‌گونه آیین‌ها بیشتر در جغرافیای پرباران کشور برپا می‌شده است که البته باید اذعان کرد در گذشته میزان بارندگی بسی بیشتر از امروز بوده و مردمانی که باران و برف فراوان و پیوسته را تاب نمی‌آوردند و آن را مانع کارهای جاری می‌دانستند، دست به اجرای آیین‌های بند آمدن باران می‌زدند. در میان آیین‌های آفتاب‌خواهی در ایران، می‌توان به این آیین‌ها اشاره کرد: "آفتاب شو" در گرگان، "عروس فوشای" و "خرده تابی" در گیلان، "قوٹی گردانی" در میان بختیاری‌ها، "خرده تاوه"، "هاب هیب"، "مَم مَم شو"، "ممه خورتو"، "هورفتا هورفتا"، "ستاره و ذات الله" و "غریب‌کشی" در مازندران (ن.ک: عطاردی، ۱۳۹۸: ۴۳) و چل کچلک در نقاط مختلف کشور. آیین‌های طلب آفتاب، پیرو ریشه‌های مشترک آیینی، اساطیری بوده و رویکردی تفریحی داشته و «در چارچوبی آشنا و ساده، خط روایت پیوسته‌ای فارغ از پیچیدگی و یا تمهیدات خاص را دنبال می‌کند. افزون بر آن، اشعار خوانده شده در آیین‌های طلب آفتاب، برخلاف ترانه‌ها و سروده‌ها در آیین‌های باران‌خواهی که حاکی از ابراز عجز در برابر ایزدان آب بود، رویه‌ای متقابل را در پی دارند و همراه با شماتت باران، خواهان تابش آفتاب هستند» (همان: ۴۴).

در آیین‌های باران‌خواهی «نمادها جملگی به نوعی با آب و باران پیوسته‌اند و رفتارها تجدید الگوهای نخستین اسطوره هستند» (نعمت طاووسی، ۱۳۹۱: ۲۸۳). در شمال کشور به دلیل میزان بالای بارندگی مراسم آفتاب‌خواهی که نقطه مقابل باران‌خواهی است، مشاهده می‌شود. «در روستای آسرم، از روستاهای میان‌دورود برای بند آمدن بارندگی طولانی، جارو را به ستون خانه می‌بستند و با چوب انار آن را تنبیه می‌کردند. مردم روستای پاچی، در منطقه دودانگه ساری برای طلب آفتاب، مُشتی برنج یا گندم را در پارچه‌ای گره می‌زدند و هنگام دفن اموات در قبر می‌گذاشتند و معتقد بودند به زودی هوا آفتابی می‌شود. آیین‌های آفتاب‌خواهی در نقاط مختلف با نام‌هایی چون: آفتاب کو، انجیلا منجیلا، چل قفل، چل کل، حسن کالوشک، حسن کولشک، حسن گالوچک، خرخره‌وا، خرده تابی، خروا خرون‌وا، کترآگیشی، مَم شو، مَم مَم شو، مُمَا خرتو، خرده تاوه، ممه خورتو، وا وارون، ونوشه‌گردی، هرهذه ماه، هورافتا، هورهوری تو اجرا می‌شود» (نصری اشرفی، ۱۳۹۸: ذیل آفتاب‌خواهی)

«در برخی نواحی استان گلستان، مراسمی برای آفتاب‌خواهی با نام "هورافتا" اجرا می‌شد. جوانان جمجمه گاو را با ریسمان می‌بستند و آن را به صورت گروهی حمل می‌کردند. عده‌ای همراه آنان در کوچه‌ها می‌چرخیدند و با خواندن شعر "هور، افتا" آفتاب طلب می‌کردند. آیین‌ورزان به هر خانه‌ای که می‌رسیدند، صاحب خانه به قدر توانایی خود به آن‌ها برنج، تخم مرغ، نان، گردو یا پوشیدنی می‌داد» (نصری اشرفی، ۱۳۹۸: ذیل هورافتا).

در روستای کمربشت شهرستان سوادکوه مازندران مراسمی برای بند آمدن باران وجود داشته به نام "واوارون‌کا" (*vāvārōnkā*) یعنی "بازی با باد و باران". در مناطق کوهستانی البرز شرقی علی‌الخصوص سوادکوه، اگر برای چندین روز متوالی، باران بیارد، طوری که گوسفندان و گاوان نتوانند از آغل بیرون بروند و چرا کنند، پیرزن یا

پیرمرد چوپان، بعد از شکل‌گیری گروه، به هر یک از اعضای گروه چیزی مثل بیل و داس و آفتابه و... می‌دهد و خود چوپان به عنوان جلودار همراه با گروه با پای برهنه و عصایی در دست به در خانه‌ها می‌روند و اشعاری می‌خوانند و سپس چوپان صدایی شبیه صدای شغال درمی‌آورد و دیگر همراهان نیز تکرار می‌کنند و از در هر خانه‌ای مقدار برنجی می‌گیرند و سرانجام با برنج‌های جمع‌آوری شده غذایی می‌پزند و بین اهالی محل، توزیع می‌کنند و اعتقاد دارند که هوا پس از آن آفتابی می‌شود. (ن.ک: کمرپشتی، ۱۳۷۷: ۶). با این همه یکی از این آیین‌ها که کمتر به آن پرداخته شده و در شمال و جنوب کشور برپا می‌شده، بستن چل کچلک بوده است.

۲.۲. بررسی چل کچلک

در مورد چل کچلک (čelkačalāk) می‌توان گفت: «گاهی که میزان بارندگی از حد معمول بیشتر شود، نه تنها نفعی به حال کشاورزان ندارد، بلکه موجب ضرر و زیان هم می‌شود. مردم همان‌طور که برای خواستن باران مراسمی به جا می‌آورند، در چنین مواقعی هم آدابی به جای می‌آورند و معتقدند که با انجام این آداب و مراسم باران‌بند می‌آید. مثلاً می‌گویند: "اجلا، مجلا، به حق شاه کربلا، به حق نور مصطفی، به حق گنبد طلا، ابر و ببر به کوه سیاه، آفتاب و بیار به شهر ما!" یا نخ‌ی به دست می‌گیرند و نام چهل نفر کچل را به زبان می‌آورند و هر بار یک گره به نخ می‌زنند. با توجه به این‌که نقاط شمالی ایران پر باران است، اسناد مربوط، بیشتر به استان‌های شمالی ایران تعلق دارد.» (انجوی، ۱۳۷۱: ۲۲۹).

این مراسم در میان بختیاری‌ها نیز رواج دارد. همان‌طور که در مراسم طلب باران دست به اجرای مراسم "کل الیکوسه" یا "دابارون" می‌زنند، بارش بیش از اندازه، باعث پریشانی مردم می‌شود و احتمال خسارت و جاری شدن سیل، آن‌ها را تهدید می‌کند. مردم این بار به مراسمی متوسل می‌شوند که چل کچلون (čelkačalōn) یا باران‌بند نام دارد. در اینجا شخصیت‌ها دیگر انسان نیستند، بلکه نمادهایی هستند که به صورت چوب، روی بند بلندی که جلوی سیاه‌چادر یا خانه کشیده شده است، بسته می‌شوند. در این مراسم، شخصی با آراستن جلوی سیاه‌چادر، چهل قطعه چوب را تهیه کرده، و روی آن‌ها اسم چهل نفر کچل را می‌نویسد. این چهل تکه چوب را در جایی که از قبل تدارک دیده شده، در زیر باران یعنی به بندی که جلوی سیاه‌چادر یا خانه کشیده شده است، می‌بندد. در این موقع با چوبی که در دست دارد، به چوب بسته شده، می‌زند و می‌گوید: چهل کچلون و داره، خدا بارون واداره (vadare čelkačalōn va dare - xoda barōn). در این مراسم تنها یک نفر دست به اجرا می‌زند و مردم تماشاگرانی هستند که از داخل سیاه‌چادر یا خانه مراسم را تماشا می‌کنند و بدین ترتیب اهالی معتقدند که سینه ابرها شکافته شده و ساعتی بعد، ریزش باران قطع خواهد شد.» (شهبازی، ۱۳۸۷: ۶۴).

این آیین در شعر فارسی هم تجلی پیدا کرده، چراکه شعر بازتاب اندیشه‌های اجتماعی مردمان گذشته بوده است. در دفتر چهارم مثنوی معنوی، داستانی است با عنوان «رُقعۀ دیگر نوشتن آن غلام پیش شاه چون جواب آن رُقعۀ اول نیافت». مولوی در آن ابیات به گبری که دچار گری بی‌عقلی یا کچلی نادانی شده، اشاره می‌کند که وجود او باعث بی‌آب شدن ابر می‌گردد و معتقد است: «شوم او بی‌آب دارد ابر را»:

گر چه آمرزم گناه و زگشتش هم کند بر من سرایت علتش

صد کس از گرگین همه گرگین شوند خاصه این گر خبیث ناپسند

گر کم عقلی مبادا گبر را شوم او بی آب دارد ابر را

نم نبارد ابر از شومی او شهر شد ویرانه از بومی او

(مولوی، ۱۳۷۳: ۶۲۰)

نکته مذکور از مولوی، این احتمال را تقویت می‌کند که چنین اندیشه‌ای در آن روزگاران وجود داشته است؛ زیرا اگر فرض کنیم گبری و بی‌دینی باعث بی‌آب شدن ابر می‌شود، پس چرا مولوی بی‌عقلی را به گری یا کچلی تشبیه کرده است، حتماً در اندیشه مولوی ارتباطی تنگاتنگ بین کچلی و بند آمدن باران وجود داشته است.

محمدتقی شوریده شیرازی (۱۲۷۶ - ۱۳۴۵ ق) ملقب به فصیح‌الملک نیز به این آیین «قطع باران» که در شیراز عهد قاجار برپا می‌شده، اشاره دارد و می‌گوید: «هله ای مجلسیان چل کچلک باید بست» و نام کچل‌های مشهور زمان خویش را یکایک برمی‌شمارد و می‌سراید:

دوش در محضر جمعی ز عزیزان بودم هر یک از شدت سرما زده گنجی چنیک

گفتم ای مشعر یاران، پی قطع باران بس مفید است و مجرب، رسن چل کچلک

هله ای مجلسیان چل کچلک باید بست باز گوید به من نام کچل‌ها یک یک

آن یکی گفت که اسکندر نقاش کچل آن یکی گفت که نصرالله اوباش اشک

آن یکی گفت علی گل مطرب که مدام پا نهد در طرب و دست زند بر تنبک

آن یکی گفت که شکرالله ملاباشی
 آن یکی گفت که نوروز گلِ دهباشی
 من زدم بانگ که ها یادِ من آمد کچلی
 کاین کچل‌ها همه هستند برش مستهلک
 خان نایب که کلی سر او به نشود
 به سه خر زفت و دو صد سقز و یک خر آهک
 خان نایب نه حسین است بدین قد دراز
 روح شمر است که رفته است به جلدِ گولک

(شوریده، ۱۳۸۸، ج ۱: ۳۱۹)

حس فصیحی متخلص به احسان که یکی از پسران شوریده است، در توضیح چل کچلک می‌نویسد: «سابقاً معمول بوده هنگامی که باران قطع نمی‌شد، ریسمانی حاضر نموده و نام چهل نفر بی‌مو را می‌برده‌اند و مطابق نام هر کچل گره بر ریسمان زده و زیر ناودان می‌گذاشتند و اعتقاد داشتند که پس از این عمل، باران قطع می‌شده» (همان، ج ۱: ۹۲۴). در واقع چل کچلک «تدبیر خاصی برای قطع باران‌های شدید و طولانی بوده، بدین ترتیب که پیرزنان، قطعه نخ را می‌گرفتند و چهل گره به آن می‌زدند، هر گره به نام یک کچل؛ آن‌گاه آن را زیر ناودانی که رو به قبله باشد، چال می‌کردند» (سپاسدار، ۱۳۹۳: ۱۰۸؛ به نقل از: خالق‌زاده، ۱۴۰۰: ۴۶). البته شایان ذکر است قدیمی‌ها نقل می‌کنند که این عمل بیشتر جنبه طنز و سرگرمی داشته است.

حسن حاتمی پژوهشگر فرهنگ عامه در کتاب جغرافیای طبیعی کازرون، مراسم بند آمدن باران در این شهر را چنین توضیح می‌دهد و می‌گوید: اگر ریزش باران پیگیر و هر روزه باشد، چنان که سبب خسارت و یا مانع کار و زندگی مردم شود، اهالی برای بند آمدن باران "چل کچلک" می‌کنند. چل کچلک بدین صورت است که زنان نخ را در دست می‌گیرند. «نخی از موی بز به نام قاتمه و نام چهل کچل را که می‌شناسند، یکی یکی بر زبان می‌رانند و با هر نام گرهی به نخ می‌زنند تا چهل گره؛ ریسمان گره خورده را در زیر ناودان رو به قبله در زیر خاک پنهان می‌کنند؛ اما اگر باران بند آمد و باریدن مجدد به دیر انجامید، برای ریزش باران، نخ را از زیر خاک بیرون می‌آورند و معتقدند که باران به زودی خواهد بارید. باید توجه داشت که اگر چهل کچل نباشد که نام ببری، می‌شود نام کسانی که کم مو باشند و یا ریختگی مو داشته باشند، بر زبان آورد و سپس باید سه شاه‌کل زد.» (فقیری، ۱۳۸۹: ۱۱۱).

همچنین محمدمهدی مظلومزاده دربارهٔ کل زدن در زیر ناودان می‌نویسد: «زن‌های میراثی یعنی زن‌هایی که از اموال پدر بدن‌ها ارث رسیده باشد، در موقعی که باران شدید و طولانی می‌بارد و به قولی باران هفت شبانه‌روزی می‌بارد، زیر ناودان خانه رفته، به نیت بند آمدن باران، سه شاه‌کل می‌کشند و با این کار عقیده دارند که باران بند می‌آید» (همان: ۱۱۱). این نویسندهٔ فرهنگ عامه، همین رسم را به شعری محلی تبدیل کرده است:

یادم می‌آید می‌آید شو تو سرمای زمستون آخو پشیدم ا صدوی شر شر بارون

رفتم تو حیاط سیل هواکو بکنم شو دیدم یهوی اومه او تا دم دالون

بارون میزه هی پا خلو و هی دم اسبی مٹ رودخونه رو اُفتیده بی او توینودون

جار ننه و آبجی زدُم که زلی پاشین می گوشتو گرن، نمی شنغین کومه تیغون

دیدم ننه از رخت خوش پاشید و زل زل یکراس ره وایسی توی بارون زیرنودون

قایم زه سه شاه‌کل که همه دنیاکو فهمی بعدش به خدا کم کمکی بند اومه بارون

ای شد بدن اوتر و تیلیس ولی مظلوم دیدی چقه خوب بی آدما و نیتاشون

معنای ابیات: بیت اول: یادم می‌آید شبی در سرمای زمستان، از صدای شرشر باران از خواب برخاستم. بیت دوم: هوا را تماشا کردم. یک مرتبه دیدم که آب تا نزدیکی‌های دالان بالا آمده است. بیت سوم: باران می‌بارد گاهی باران پا خلو، گاهی دم اسبی. آب از ناودان مثل رودخانه راه افتاده بود. بیت چهارم: مادر و خواهرم را صدا زد که زود برخیزید، مگر گوشتان کر است، نمی‌فهمید توفان آمده است؟ بیت پنجم: دیدم که مادر از رختخوابش برخاست و به سرعت یکراست رفت و ایستاد در باران زیر ناودان. بیت ششم: سه تا شاه‌کل محکم زد که همه دنیا فهمیدند. بعد از این کار، باران کم کم بند آمد. بیت هفتم: اگر بدن او تر و خیس شد، وای ای "مظلوم" دیدی آن وقت‌ها مردم نیت‌هایشان چقدر خوب بود (همان: ۱۱۴). محمدرضا آل ابراهیم دربارهٔ مراسم بند آمدن باران در استهبان فارس می‌-

گوید: «چهل کچل پیدا می‌کردند و به بازوی هر یک از آن‌ها قطعه‌ای چوب می‌بستند و آن‌ها را زیر ناودان می‌داشتند و معتقد بودند باران بند می‌آید» (همان: ۱۱۵).

گاه در میان مردم برخی از نواحی، انجام مراسم بند آوردن باران به یک بازی لذت‌بخش و سرگرم‌کننده تبدیل می‌شده است. برای نمونه، در کرمانشاه این اعتقاد وجود داشت که اگر به‌طور مداوم و به‌سرعت، یک نفر نام ۴۰ کچل را به زبان بیاورد، باران قطع خواهد شد. این عمل به بازی‌ای برای اهل خانه در شب‌های بلند و بارانی تبدیل شده بود (ن.ک: معمار، ۱۳۶۲: ۱۱۴۱). در قدیم به‌ویژه در دماوند و خطه شمال که باران بسیار می‌بارید، برای بند آمدن باران نام چهل کچل را بر زبان می‌آوردند و هر بار یک گره به نخ می‌زدند، به این نیت که باران بند آید» (دریاگشت، ۱۳۸۲: ۱۰۱).

در ایزده یا ایزدشهر مراسمی برپا می‌شد به نام «چل کل». آنان «برای بند آمدن باران یا طلب آفتاب، نام چهل کچل روستا یا روستاهای اطراف را بر کاغذی می‌نوشتند و آن را به شاخه‌های درختان یا بالای چوب بلندی در زیر باران می‌آویختند. به باور آن‌ها چون کچل‌ها در روزهای آفتابی بیشتر سرشان را می‌خاراندند، از این رو با قبول تضرع آنان، هوا آفتابی می‌شود» (نصری اشرفی، ۱۳۹۸: ذیل آفتاب‌خواهی).

در بسیاری از شهرها مردم از طریق نوشتن اسامی افراد کچل، یا گره زدن نخ، و یا نوشتن حروف الفبا به شمار معین، برای بند آوردن باران تلاش می‌کردند؛ اما جزییات هر آیین در میان شهرها متفاوت بوده است. برای نمونه، در تهران هفت کچل زنده را نام می‌بردند و به اسم هر کدام، یک نخ را گره می‌زدند؛ آن‌گاه آن را رو به قبله در حیاط آویزان می‌کردند، و یا رو به آسمان با انگشت به‌طور فرضی «یا علی» نقش می‌کردند (ن.ک: هدایت، ۱۳۳۱: ۵۰). «مردم تنکابن همین رسم را به‌گونه‌ای جالب انجام می‌دادند. آن‌ها برای بند آوردن باران، اسم ۴۰ کچل را روی کاغذی می‌نوشتند و بر شاخه درختی قرار می‌دادند؛ سپس با تفنگی ساچمه‌ای تظاهر می‌کردند که می‌خواهند تیری را به سوی کچلان پرتاب کنند تا با قربانی شدن آن‌ها هوا آفتابی گردد. در همان لحظه فردی میانجی می‌شد و ضمانت می‌کرد که هوا آفتابی می‌شود؛ آن‌گاه افراد تفنگ به‌دست، اسلحه را پایین می‌آوردند» (دانای علمی، ۱۳۸۹: ۷۱؛ به نقل از: ابراهیمی، ۱۳۹۸، ج ۲: ذیل باران).

خراسانی‌ها رشته‌ای نخ به دست می‌گرفتند، نام ۴۱ کچل را بر زبان می‌آوردند، و با نام هر کچل یک گره به نخ می‌زدند؛ گاهی نیز نام ۴۱ کچل را روی کاغذی می‌نوشتند و زیر باران می‌گذاشتند. همچنین مردم خراسان در مواقعی که باران بیش از حد می‌بارید و موجب خطر و وحشت می‌شد، مقداری نمک روی یک تکه نان می‌پاشیدند و آن را به دست بچه شکم اول (اولین بچه متولدشده) می‌دادند تا ببرد و در حیاط، زیر باران بگذارد (ن.ک: شکورزاده، ۱۳۶۳: ۳۱۱). در گیلان مردم نام ۷ کچل را بر دروازه می‌آویختند (ن.ک: غدیری کفترودی، ۱۳۷۹: ۳). «همچنین در میان مردم گیل و دیلم رسم بود که نام ۷ کچل را می‌نوشتند و آن را به روی درخت یا چوب‌های بلته (ساده‌ترین در چوبی حیاط خانه‌های روستایی به شکل ضربدر یا موازی) آویزان می‌کردند تا باران بند بیاید (ن.ک: پاینده، ۱۳۵۵: ۳۴۵). در برخی مناطق مثلاً بانه کردستان، نام ۴۰ کچل را در کاغذی می‌نوشتند و در مقابل باران قرار

می‌دادند تا باران اسامی را بشوید و پس از آن بند آید» (توکلی، ۱۳۶۳: ۶۹؛ جعفری (قنواتی)؛ به نقل از: ۱۳۹۳، ج ۲: ذیل باران خواهی).

گاهی برای طلب باران نیز به چنین اعمالی دست می‌زدند و نام چهل کچل بر آن اطلاق می‌کردند. در بسیاری از نقاط ایران به هنگام خشک‌سالی، مردم می‌گویند: «باران را بند کرده‌اند». یکی از راه‌های «بازکردن» باران، اجرای رسم «بستن چهل کچلان» است. «در جویم لارستان، شب‌هنگام چند دختر کنار هم جمع می‌شوند. یکی از دختران، ریسمانی به دست گرفته، در وسط می‌نشیند و هریک از دختران چند کچل از اهالی آبادی خود یا آبادی‌های دیگر را، به شرط آن‌که آشنا باشند، نام می‌برند؛ دختر ریسمان به دست هم به‌ازای نام هر کچل، گرهی به ریسمان می‌زند. پس از آن، یکی از دختران کوزه‌ای از خانه یک پیرزن حسود می‌دزد؛ آن‌گاه دختری که ریسمان را گره زده، به بالای بامی که ناودانش رو به قبله است، می‌رود و ضمن خواندن یکی از سوره‌های قرآن کریم، ریسمان را در ناودان می‌سوزاند، آب کوزه را روی آن می‌ریزد و در پایان کوزه را می‌شکند. آن‌ها معتقدند که به این ترتیب طلسم باران باطل می‌شود. آن‌ها باور دارند که بعد از چند روز باران می‌بارد» (جعفری (قنواتی)، ۱۳۹۳: ج ۲: ذیل باران خواهی).

در جهرم و برخی نقاط که در پی می‌آید، برعکس این قضیه است یعنی هنگامی که باران نیارد، چهل کچلون برگزار می‌گردد. هنگامی که باران نیارد، «آنان می‌گویند: «بارون چله‌کشی کرده» و برای مقابله با آن به «بستن چهل کچلون» اقدام می‌کنند که کم‌وبیش مانند مورد پیشین است، با این تفاوت که پس از آتش‌زدن ریسمان، خاکسترش را در ظرف دزدیده‌شده، می‌ریزند و به ناودانی رو به قبله می‌بندند یا در زیر آن می‌گذارند. اهالی معتقدند که تا ۴۰ روز بعد باران می‌آید و می‌گویند طی این مدت کچل‌هایی که به نامشان، ریسمان را گره زده‌اند، سردرد می‌گیرند و با اولین قطره باران، سردرد آن‌ها خوب می‌شود. در میانده فسا، خاکستر ریسمان را در آب جاری می‌ریزند. در روستای چوگام از توابع خُمام گیلان، به نام ۷ کچل، ۷ گره بر ریسمان می‌زنند و آن را به درخت می‌بندند؛ آن‌گاه با نیت کتک‌زدن کچل‌ها، با چوب‌دستی بر ریسمان می‌کوبند. در روستای ماکلوان (در شهرستان فومن)، نام کچل‌ها را بر پوست درخت کول می‌نویسند و آن را به درخت گزنه آویزان می‌کنند در چقادر شهرکرد به ازای نام ۴۰ کچل، ۴۰ قطعه چوب را با طناب می‌بندند؛ سپس طناب را به دیواری آویزان می‌کنند و با چوب‌دستی بر آن قطعه‌چوب‌ها می‌کوبند. یک نفر ضامن کچل‌ها می‌شود که چوب نخورند و قول می‌دهد که تا چند روز دیگر باران بیاید. در مسجد سلیمان نام کچل‌ها را روی کاغذ نوشته و آن را به درختی آویزان می‌کنند و معتقدند که بعد از چند روز باران می‌بارد.» (همانجا). اهالی کهنک از توابع دزفول معتقدند: «اگر در زمستان باران نیاید، باید اسم چهل کچل را بنویسند و یا این که چهل سوسک را زندانی کنند تا باران بیاید» (کریمی، ۱۳۴۸: ۴۴).

۲.۳. تحلیل آیین چهل کچل

آیین‌های آفتاب‌خواهی روایت‌هایی کهن از باورهای اسطوره‌ای را به نمایش درمی‌آورند و در زمره آیین‌های نمایشی کاروانی و حاجت‌خواهی قرار می‌گیرند. «آیین‌های آفتاب‌خواهی از دیرباز در سراسر ایران، بیشتر در نواحی باران‌خیز و با نام‌های متعدد اجرا می‌شده‌اند. منش اجرای آیین‌های آفتاب‌خواهی را می‌بایست در اندیشه و عمل انسان در ادوار گذشته جستجو کرد. نیاکان ما به طبیعت احترام می‌گذاشتند و یقین داشتند که با اجرای آیین‌هایی که برگرفته از سمبل‌های طبیعت است، قادرند نیروهای حاکم بر جهان را تقویت یا تضعیف کنند. این آیین‌ها از مجموعه

کردارهای نمادینی شکل گرفته‌اند که با وجود متابعت از ساختاری واحد، بنا بر ویژگی‌های جغرافیایی تفاوت‌هایی نیز یافته‌اند. آیین‌های آفتاب‌خواهی به دو شکل انفرادی و گروهی اجرا می‌شده است. آیین‌های آفتاب‌خواهی، مطالبه و درخواست آیین‌گزاران برای توقف بارش‌های نابهنگام است. پایه و بنای اعمال در آیین‌ها، اشاره به بن‌مایه‌های اساطیری برگرفته از ایزدان باران و آب و آفتاب دارد و نمادهای ساخته شده در همین بستر جملگی با آب و باران پیوسته‌اند. (عطاردی، ۱۳۹۸: ۵۶). در ادامه این مقاله عناصر موجود در این آیین مانند عدد "چهل در فرهنگ عامه"، "کچل یا شخصیت بی‌مو"، "ریسمان" و "گره" مورد تحلیل قرار می‌گیرد و ریشه‌های اساطیری و سوابق جادویی آن بررسی می‌گردد.

۲.۳.۱. چهل در باور عامه

عدد چهل در باورهای عامه بسامد دارد و فراوان تکرار می‌شود. در داستان‌های عامیانه مردم ایران نام‌های "چل گیس"، "چهل گیسو"، "چهل گیسو طلا" و "چل گزه مو" نام‌هایی اتفاقی نیستند. در فرهنگ ایرانی، کاربردهای چهل در سه معنای «کثرت»، «آسیب‌پذیری و آشفتگی» و «کمال و پختگی» دیده می‌شود. «امثال و اصطلاحاتی نیز وجود دارد که این معنا را می‌رساند، مانند "یک مویز و چهل قلندر" و "یک کلاغ، چهل کلاغ" یا افسانه‌هایی با عناوین "چهل پهلوان و چهل دیو"، "انگشتر و چهل غلام کمرزین بسته"، "پری چهل گیسو"، "یک کچل و چهل دزد"، "مادیان چهل کره"، "چهل طوطی" که از سانسکریت به فارسی ترجمه شده است و "چهل وزیر" که از زبان ترکی به فارسی برگردانده شده است و یا افسانه‌هایی با عناوین "چهل گزه مو"، "چل گیس" و "چل گزه موی" وجود دارد. (کرباسیان، ۱۳۹۸، ج ۱: ذیل چهل). عدد ۴۰ در رفتارهای ضد جادویی، کاربردی نمادین و پربسامد دارد. توده مردم معتقدند برخی طلسم‌ها و باطل‌السحرها نیز تا ۴۰ روز نیرو دارد؛ مثلاً خواندن آیت‌الکرسی تا ۴۰ روز خانه را از سحر در امان می‌دارد (ن.ک: آقاشریف، ۱۳۸۲: ۱۸۰). «با تمام شدن ۴۰ روز یا استفاده از ۴۰ شیء یا انجام چهل باره اعمالی، خاصیت جادویی یا شررسانی باطل یا طلسمی تکمیل می‌شود و دوره‌اش به پایان می‌رسد. بنابراین باورهای مردم، اگر برای رفع شری اقدامی نکنند، در کارشان گره می‌افتد؛ اصطلاح "تو کارش چله افتاده"، همین معنا را می‌رساند. این اصطلاح زمانی به کار می‌رود که انجام امری با موانع بسیار روبه‌رو می‌شود و برای به نتیجه رساندن آن باید وقت و نیروی بیشتری صرف کرد... در تداول عامه برای این که بچه مریض نشود، "چهل بسم‌الله" به وسیله زنجیر یا قیطانی به گردنش می‌انداختند؛ "چهل بسم‌الله" گردن‌بندی ساخته شده از چهل پولک از جنس برنج، نقره یا طلاست که روی هر یک، جمله بسم‌الله الرحمن الرحیم کنده شده است» (کرباسیان، ۱۳۹۸، ج ۱: ذیل چهل).

عدد چهل در مراسمی شبیه چهل کچل نیز کاربرد داشت، «در مراسمی دیگر چهل دانه گندم را نزد سیدی می‌بردند و از او می‌خواستند که این گندم‌ها را "وا" بزند (با نفس خود در آن بدمد) سپس چهل دانه گندم را درون پارچه کنار چشمه‌ای زیر خاک می‌گذاشتند تا جوانه بزند و بر این باور بودند که با جوانه زدن گندم‌ها آسمان آفتابی می‌شود» (نصری اشرفی، ۱۳۹۸: ذیل آفتاب‌خواهی).

«چنان که رسم است هنگام بارش‌های نابهنگام و برای طلب آفتاب، چهل بار حرف قاف(ق) را در حیاط خانه می‌نویسند و کاغذ را رو به قبله در معرض باران قرار می‌دهند. وقتی که حرف‌ها محو شد باران نیز بند می‌آید» (ماسه، ۱۳۵۵: ۳۰۹). در بسیاری از شهرها، مردم برخی از حروف الفبا را همچون طلسمی برای بند آوردن باران روی کاغذ با شمار معین می‌نوشتند. برای نمونه «در کاغذی ۴۰ بار حرف «ق» را نوشته و زیر ناودان رو به قبله قرار می‌دادند تا باران بند بیاید در برخی از شهرها نوشته را رو به قبله به دیوار می‌چسباندند. در قصر شیرین کرمانشاه، به جای حرف «ق»، حرف «ن» را می‌نوشتند و به آن طلسم «چهل نون» می‌گفتند» (معمار، ۱۳۶۲: ۱۱۴۱؛ به نقل از: ابراهیمی، ۱۳۹۸، ج ۲: ذیل باران).

عدد چهل اغلب مربوط به سرنوشت و موقعیت‌های حساس و عدد انتظار محسوب می‌شده و به معنای موقعیت‌های ناامیدانه بوده است (شیمل، ۱۳۹۹: ۲۷۲).

یکی از آیین‌های آفتاب‌خواهی دیگر "چهل قفل" است. «در این آیین چهل آیه قرآن را روی کاغذی می‌نوشتند و آن را به سمت قبله روی تنه درخت یا بام خانه می‌گذاشتند. گروه دیگری از مردم به نذر و نیاز دست می‌زدند و عده‌ای هم آب باران را درون قابلمه آن قدر می‌جوشاندند تا همه آن تبخیر شود. عده‌ای از مردم بر این باورند که این عمل موجب کنار رفتن ابر و درخشش آفتاب می‌شود.» (نصری اشرفی، ۱۳۹۸: ذیل آفتاب‌خواهی).

ماحصل این بخش این است که عدد چهل خاصیت جادویی یا طلسم داشته که با ۴۰ گره زدن یعنی این عمل تکمیل می‌شده یا دوره طلسم پیشین به پایان می‌رسیده است.

۲.۳.۲. ریسمان یا طناب در فرهنگ عامه

در فرهنگ عامه نمونه‌های فراوانی از کاربرد ریسمان برای طلسم یا طلسم‌گشایی می‌توان دید. در برخی نقاط برای درمان باد نزله (زکام) از خود باد به صورت دمیدن بهره می‌گرفتند، «به این ترتیب که دو نخ با دو رنگ مختلف را به اندازه قامت بیمار (از زیر شست پا تا فرق سر) به هم می‌تابیدند، سپس ۷ بار سوره انا انزلناه را می‌خواندند و به نخ‌ها می‌دمیدند و در هر نوبت یک گره به نخ‌ها می‌زدند، آن‌گاه نخ دو رنگ هفت گره را لای پارچه و یا کاغذی می‌پیچیدند و از گردن بیمار می‌آویختند» (شکورزاده، ۱۳۶۳: ۲۳۴).

در آیین و مراسم طلب آفتاب در شرق استان گلستان نیز عنصر طناب دیده می‌شود. در این مراسم که در فصل تابستان و زمان برداشت شالی و باران‌های موسمی انجام می‌شود، پسرانی بالای چهارده سال، جمجمه گاو شاخ‌داری را به وسیله دو تکه طناب به بند می‌کشند و توسط دو نفر که وظیفه چرخاندن آن را به عهده دارند، حمل می‌شود. آن‌ها آنقدر در کوچه‌ها پرسه می‌زنند تا پیرزنی که از قبل انتخاب شده و پسران وی را نمی‌شناسند، به طور ناگهانی خود را به گروه می‌رساند و با کاسه آردی که به همراه دارد، مستی آرد به صورت سرخوان می‌پاشد (ن.ک: سلامتی اوزینه، ۱۳۸۲: ۱۶۱). و یا در آیین چهل کچل علاوه بر موارد مطرح شده، «روی طنابی یا نخ‌های هفت گره می‌زنند و بیرون می‌اندازند و بهتر است که این نخ روی شاخه‌های درختی انداخته شود و یا به ریسمانی چهل گره می‌زنند و نام چهل کچل می‌گویند: "کچل کچل‌ها! سال نو شانه، پوست ققمک، مشق دوغ شانه" سپس طناب را رو به قبله به ناودان می‌بندند» (ماسه، ۱۳۵۵: ۳۱۰). طناب یا ریسمان در اکثر داستان‌ها و ترانه‌های عامه و از جمله چهل کچل،

نشان یا نمادی از نیروی ارتباط‌دهنده و واسطه زمین و آسمان یا انسان و باران است و در آیین چهل کچل نیز طناب نماینده و رابط انسان با آسمان است.

۲.۳.۳. گره در فرهنگ عامه

جادوی گره مانند سایر جادوها به دو شکل جادوی مثبت (نفع‌رسان) و جادوی منفی (شررسان) وجود دارد «جادوی مثبت یا افسون می‌گوید: چنین کن تا چنان شود. جادوی منفی یا تابو می‌گوید: چنین نکن وگرنه چنان می‌شود. غرض جادوی مثبت ایجاد نتیجه‌ای مطلوب است و غرض جادوی منفی اجتناب از نتیجه نامطلوب» (فریزر، ۱۳۹۲: ۹۶؛ به نقل از: صابری، ۱۳۹۷: ۲۱۶).

«آنچه در همه این آیین‌های "جادویی" و "جادویی-درمانی" مهم و اساسی است، جهت‌دهی به نیرویی است که در هر نوع اسیر کردن، در هر عمل "بستن یا گره زدن" وجود دارد و این جهت‌دهی بسته به این‌که این اقدامات را به جهت "سودمندی" یا "زیان‌باری" یا این‌که به جهت "دفاع و محافظت" یا "حمله" اختیار می‌شوند، ممکن است مثبت یا منفی باشند (الیاده، ۱۳۹۹: ۱۲۷). بنابراین، بسته به نیت شخصی که از جادوی گره استفاده می‌کند، تأثیر گره می‌تواند مفید یا مضر باشد.» (حقی، ۱۴۰۰: ۲۹۳).

«در روایت پهلوی برای معالجه تب آمده است: ابتدا افسون تب را بخواند؛ دوم، مادر ریسمانی را برای دختر ریسد و به نام ۳ تن، ۳ تا گند؛ سوم، اگر تب چهارم است، گرهی از کاهی که بر دیوار است، بسازد؛ چهارم، و ۳ گره بر میان، ۳ گره از سویی، ۳ گره از سویی، یا به روایتی دو گره از سویی و اگر تب هر روزه است، ۳ گره بر میان و یک گره از سویی افکند و بر بازو بندد. در روایات داراب، هرمزدیار نیز درباره شیوه بستن تب کسی که تب سرد یا تب یک‌روزه یا دوروزه یا سه‌روزه یا چهارروزه دارد، ۷ گره با خواندن ۷ دعا بر ۷ رشته تار بیفکنند و به تب‌دار دهند تا تب او دفع شود» (میرفخرایی، ۱۳۹۱: ۵۱۰).

گره زدن کارکردهای مثبت و منفی فراوانی در اساطیر و فرهنگ عامه دارد. از جمله کارکردهای مثبت جادوی گره می‌توان به بخت‌گشایی، شفابخشی، بارداری، پیداشدن گمشده، باران‌خواهی، قطع شدن طوفان، حفاظت از ارواح پلید و چشم‌زخم اشاره کرد. برخی کارکردهای منفی گره زدن در فرهنگ عامه و داستان‌های عامیانه نیز اختلاف‌افکنی خانوادگی، زبان‌بندی و خواب‌بندی یا جلوگیری از خوابیدن فردی است.

شیخ انصاری در مکاسب به نقل از شهید اول، ده گونه سحر را نام برده است که یکی از آن‌ها به این صورت ذکر شده است: «اورادی که بخوانند و بر ریسمانی بدمند و آنگاه گره بزنند» (خلعتبری و رحمانی، ۱۳۹۳: ۱۱۰). در سوره فلق از پیامبر (ص) خواسته شده است از شر جادوگرانی که در گره‌ها می‌دمند، به خداوند پناه ببرد: "وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ" (فلق / ۴). در برخی تفاسیر و روایات، شأن نزولی برای این سوره ذکر شده است که به جادوی گره اشاره دارد، و آن چنین است: «مردی یهودی، رسول خدا (ص) را جادو کرد و در نتیجه آن حضرت بیمار شد، جبرئیل بر او نازل شد، دو سوره معوذتین را آورد و گفت: مردی یهودی تو را سحر کرده و سحر نامبرده در فلان چاه است، رسول خدا (ص)، امام علی (ع) را فرستاد آن سحر را آوردند، دستور داد، گره‌های آن را باز کردند، برای هر گره یک آیه بخواند، علی (ع) هر گره‌ی را باز می‌کرد، یک آیه را می‌خواند. به محضی که گره‌ها باز و این دو

سوره تمام شد، رسول خدا(ص) برخاست، کانه پایبندی از پایش باز شده باشد»(ن.ک: طباطبایی، ۱۳۶۶، ج ۴۰: ۴۵۹؛ به نقل از: حقی، ۱۴۰۰: ۲۹۰).

جادوی گره را می‌توان گونه‌ای از جادوی تقلیدی یا هومیوپاتیک تلقی کرد که بر پایه قانون شباهت شکل گرفته و مردمان گذشته وقتی می‌خواستند در کاری خللی افتد، از گره استفاده می‌کردند و در این آیین چهل کچل نیز می‌خواستند در نزول باران گرهی وارد کنند.

۲.۳.۴. کچلی یا بی‌مویی در فرهنگ عامه

در ادب عامه، قصه‌های بسیاری وجود دارد که مو باعث باروری می‌شود. در قصه‌ای از چل‌گیس آمده است: «همین طور که چل‌گیس تو فکر بود و داشت سرش را شانه می‌کرد، شانه از دستش ول شد و آب آن را گرفت با یک تار مو برد وسط دریا و باد آن را برد و رساند به ساحل غریبی در آن ور دریا. از قضا پادشاه آن سرزمین، آنجا یک باغ درندشت هفت میوه داشت که بعضی درخت‌هایش به تازگی خشک شده بود. باد هم شانه را آورد آورد تا رساند توی باغ به همان درخت‌های خشکیده. شانه به ریشه یکی از آن درخت‌ها گیر کرد و درخت سبز شد و میوه زیادی آورد»(درویشیان و خندان، ۱۳۷۷، ج ۳: ۳۶۴).

در اساطیر ایرانی نیز رویدنی‌ها از مو آفریده شده‌اند و مو عامل باروری معرفی شده است. هرمزد افزاری داشت چون اخگر آتش که روشنی آن از روشنی بیکران آفریده شده بود و همه آفریدگان را از آن ساخت و سپس آن را به صورت تن درآورد. سه هزار سال به حالت تن نگاه داشت. پس یک‌یک آفریدگان را از آن تن خویش آفرید. نخست آسمان را از سر آفرید. زمین را از پای آفرید. گیاهان را از موی و نخست یک ساقه به بلندی یک وجب و دو انگشت بود و همه انواع گیاهان در آن وجود داشت(ن.ک: بهار، ۱۳۷۵: ۱۳۴).

از سوی دیگر، به نظر می‌آید دسترسی به موی اشخاص موجب نوعی چیرگی بر آنها می‌شود. «برخی از اقوام جهان، مو و ناخن را در شمار اندام‌های زنده و برخی دیگر، در شمار اندام‌های مرده می‌پنداشته‌اند و آنها را همچون طلسم در جادو کردن اشخاص و دستیابی یا زیان رساندن به آنها به کار می‌بردند»(بلوکباشی، ۱۳۹۳، ج ۲: ذیل باطل سحر). این مسئله در اوستا نیز به چشم می‌خورد. وندیداد به بهدینان سفارش می‌کند مو و ناخن چیده شده خود را در راه نریزند و در جاهایی مثل سوراخ دیوار مخفی نگه دارند تا به دست دیوان نیفتد و به این وسیله نتوانند بر شخص چیرگی یابند(ن.ک: برزگرخالقی، ۱۳۷۶: ۸۱). در واقع، داشتن مو یا ناخن چیده شده فرد، تسلط بر بدن و حتی روح و روان فرد را به دنبال دارد.

انسان بدوی در فرهنگ عامه چنین می‌پنداشت که مو باعث باروری می‌شود، به همین سبب با استفاده از نام کچل‌ها گمان می‌کرد که چون طاسی یا کچلی، مخالف پرمویی است بنابراین، کچلی هم مانع باروری ابرها می‌گردد و باران بند خواهد آمد.

۳. نتیجه‌گیری

آیین آفتاب‌خواهی چل کچلک یک آیین حاجت‌خواهی است که اولاً این رسم نه تنها در فارس(فسا، جهرم، شیراز، لار، کازرون و استهبان) که در خوزستان(دزفول و مسجد سلیمان)، خراسان، مازندران، گیلان، گلستان، کرمانشاه،

کردستان، شهرکرد، تهران و نقاط مختلف ایران رواج داشته، چنان‌که ابوالقاسم انجوی و هانری ماسه و صادق هدایت این رسم را متعلق به منطقه خاصی نمی‌دانند و در گذشته قوم بزرگ بختیاری هم این آیین را به جای می‌آوردند، پس یک آیین ایران‌شمول است.

دوم این‌که این آیین علاوه بر ادبیات شفاهی در ادبیات رسمی فارسی مثل مثنوی معنوی مولوی و اشعار شوریده شیرازی نیز انعکاس داشته است.

سوم این‌که در زندگی انسان هر بخش که بیشتر در معرض تهدید بوده یا ترس از آن وجود داشته، مثل بارش متوالی و سنگین باران زمینه مناسب‌تری در آن بخش برای ایجاد خرافه‌ها فراهم می‌شده است. بنابراین، چنین آیینی برپایه گردیده تا "آرزوی مطلوب ساختن سرنوشت به نفع خود" یا "انجام مراسم خاصی با نتایج دلخواه و آرمانی" که هدف برخی خرافه‌هاست، تحقق یابد.

چهارم این‌که در آیین‌های آفتاب‌خواهی خلاف باران‌خواهی، همراه با شماتت باران، از ابزارهایی برای طلسم کردن باران و تابش آفتاب مثل گره زدن طناب استفاده می‌کردند.

پنجم این‌که عدد چهل، خاصیت جادویی یا طلسم داشته که با ۴۰ گره زدن یعنی این عمل تکمیل می‌شود یا دوره طلسم پیشین به پایان می‌رسد.

ششم این‌که طناب یا ریسمان، نمادی از نیروی ارتباط‌دهنده و واسطه زمین و آسمان یا انسان و باران است. هفتم این‌که جادوی گره را می‌توان گونه‌ای از جادوی تقلیدی یا هومیوپاتیک تلقی کرد که بر پایه قانون شباهت شکل گرفته و مردمان گذشته وقتی می‌خواستند در کاری خللی افتد، از گره استفاده می‌کردند و در این آیین نیز می‌خواستند در نزول باران گره و خللی وارد کنند.

هشتم این‌که انسان بدوی در فرهنگ عامه چنین می‌پنداشت که مو باعث باروری می‌شود. به همین سبب با استفاده از نام کچل‌ها گمان می‌کرد که مانع باروری ابرها می‌گردد و با این کار باران بند خواهد آمد. اجتماع همه این عناصر اساطیری و عامیانه باعث می‌شد مردمان قدیم گمان کنند که آرزوی قلبی آنان برآورده شده و باران بند می‌آید.

منابع

- آقاشریف، احمد. (۱۳۸۳). *اسرار و رموز اعداد و حروف*. چاپ اول، تهران: شهید سعید محبی.
- ابراهیمی، محسن. (۱۳۹۸). *باران. دانشنامه فرهنگ مردم ایران*، به سرپرستی کاظم موسوی بجنوردی، جلد ۲، ۹-۱۰، تهران: مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی.
- الیاده، میرچا. (۱۳۹۹). *تصاویر و نمادها*. ترجمه محمد کاظم مهاجری. چاپ اول، تهران: بنگاه ترجمه و نشر.
- انجوی شیرازی، ابوالقاسم، ظریفیان، محمود. (۱۳۷۱). *گذری و نظری در فرهنگ عامه*. تهران: اسپرک.
- برزگر خالقی، محمدرضا. (۱۳۷۶). «دیو در شاهنامه». *زبان و ادب پارسی*. شماره ۱۳، ۷۶-۱۰۰.
- بلوکباشی، علی. (۱۳۹۳). *باطل سحر. دانشنامه فرهنگ مردم ایران*، به سرپرستی کاظم موسوی بجنوردی، جلد ۲، ۱۲۲-۱۲۴، تهران: مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی.

- بهار، مهرداد. (۱۳۷۵). پژوهشی در اساطیر ایران. تهران: توس.
- پاینده، محمود. (۱۳۵۵). آیین‌ها و باورداشت‌های گیل و دیلم. تهران: فرهنگ ایلیا.
- توکلی، محمد رئوف. (۱۳۶۳). جغرافیا و تاریخ بانه کردستان. بانه: ناشر مؤلف.
- جاهودا، گوستاو. (۱۳۷۱). روانشناسی خرافات. ترجمه محمد تقی براهنی. تهران: البرز، چاپ سوم.
- جعفری (قنواتی)، محمد. (۱۳۹۳). باران‌خواهی. دانشنامه فرهنگ مردم ایران، به سرپرستی کاظم موسوی بجنوردی، جلد ۲، ۱۲۹-۱۳۱، تهران: مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی.
- حقی، مریم، محبوب، فرشته. (۱۴۰۰). «جادوی گره در فرهنگ عامه مردم ایران». فرهنگ و ادبیات عامه. شماره ۳۹، ۲۸۳-۳۲۵.
- خالق‌زاده، محمد هادی. (۱۴۰۰). «بررسی گونه‌های مختلف عناصر عامیانه و محلی در اشعار شوریده شیرازی». ادبیات و زبان‌های محلی ایران زمین. سال یازدهم، شماره ۳۲، ۲۱-۴۹.
- خلعتبری، حسام‌الدین، رحمانی، مهری. (۱۳۹۳). «دیدگاه اسلام و یهود درباره سحر». سراج منیر. شماره ۱۵، ۱۰۵-۱۳۱.
- دانای علمی، جهانگیر. (۱۳۸۹). فرهنگ عامه مردم تنکابن. تهران: آرون.
- درویشیان، علی اشرف و خندان (مهابادی)، رضا. (۱۳۷۷). فرهنگ افسانه‌های مردم ایران. جلد ۳، تهران: آنزان.
- دریاگشت، محمد رسول. (۱۳۸۲). «واژه چهل در تداول عامه». فرهنگ مردم. ۹۸-۱۰۱.
- سپاسدار، محمود. (۱۳۹۳). شیرازی؛ نگاهی به لهجه مردم شیراز. شیراز: آوند اندیشه.
- سلامتی اوزینه، جلال. (۱۳۸۲). «آیین و مراسم طلب آفتاب در منطقه شرق استان گلستان». کتاب ماه هنر. شماره ۵۵ و ۵۶، ۱۵۸-۱۶۲.
- شکورزاده، ابراهیم. (۱۳۶۳). عقاید و رسوم مردم خراسان. تهران: سروش.
- شوریده، محمد تقی. (۱۳۳۸). دیوان اشعار. شرح و تحشیه حسن فصیحی، به اهتمام خسرو فصیحی، تهران: مؤسسه مطالعات اسلامی دانشگاه تهران و مک‌گیل.
- شهبازی، محمد رضا. (۱۳۸۷). «آیین و مراسم نمایش‌واره‌ای در بختیاری». تئاتر. شماره ۴۲ و ۴۳، ۵۵-۶۶.
- شیمل، آنه ماری. (۱۳۹۹). راز اعداد. ترجمه فاطمه توفیقی. قم: دانشگاه ادیان و مذاهب.
- صرفی، محمد رضا. (۱۳۹۱). باورهای مردم کرمان. کرمان: دانشگاه شهید باهنر کرمان.
- صابری، طیبه، موسوی، کاظم، فروزنده، مسعود، شاطری، میترا. (۱۳۹۷). «مو در قصه‌های شفاهی و اساطیر». فرهنگ و ادبیات عامه. شماره ۲۲، ۲۰۶-۲۳۱.
- طباطبایی، محمد حسین. (۱۳۶۶). میزان فی تفسیر القرآن. ترجمه محمدباقر موسوی همدانی. جلد ۴۰، تهران: کانون انتشارات محمدی.
- عزیزی فر، امیر عباس. (۱۳۹۲). «بررسی طلسم و طلسم‌گشایی در قصه‌های عامیانه فارسی». متن‌شناسی ادب فارسی. شماره یک، ۸۳-۱۰۰.
- عطاردی، الهه. (۱۳۹۸). «جنبه‌های نمایشی آیین‌های بند آمدن باران». فرهنگ مردم ایران. شماره ۵۹، ۳۷-۵۸.
- فریزر، جیمز جورج. (۱۳۹۲). شاخه زرین (پژوهشی در جادو و دین). ترجمه کاظم فیروزمند. تهران: آگاه.
- فقیری، ابوالقاسم. (۱۳۸۹). باورهای سرزمین مادری‌ام، شیراز: نوید شیراز.
- قریب، بدرالزمان. (۱۳۴۸). «طلسم باران از یک متن سعیدی». انجمن فرهنگ ایران باستان. دوره هفتم، شماره یک.

- کریاسیان، ملیحه. (۱۳۹۳). چهل. *دانشنامه فرهنگ مردم ایران*، کاظم موسوی بجنوردی، جلد ۱، ۳۵-۳۶، تهران: مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی.
- کریمی، اصغر. (۱۳۴۸). «کهنک». *هنر و مردم*. شماره ۸۵، ۳۵ - ۴۴.
- کمربختی، عارف. (۱۳۷۷). «فرهنگ‌های نزدیک به ظاهر دور». *صحرا گنبد کاووس*. شماره ۵۹، ۸-۱۱.
- غدیری کفترودی، غلامرضا. (۱۳۷۹). «باورداشت‌های مردم گیلان درباره پیش‌بینی وضع هوا و طلب باران». *فرهنگ گیلان*. شماره ۵-۶.
- ماسه، هانری. (۱۳۵۵). *معتقدات و آداب ایرانی*. ترجمه مهدی روشن ضمیر. جلد اول، تبریز: مؤسسه تاریخ و فرهنگ ایران.
- معمار، فریدون. (۱۳۶۲). «آیین طلب باران در غرب ایران»، *چیستا*. سال دوم، شماره ۱۰.
- مولوی، جلال‌الدین. (۱۳۷۳). *مثنوی معنوی*، تهران: نگاه.
- میرفخرایی، مهشید. (۱۳۹۱). *روایت پهلوی: آوانویسی، برگردان فارسی، یادداشت‌ها و واژه‌نامه*. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- نصری اشرفی، جهانگیر. (۱۳۹۸). *دانشنامه طبرستان و مازندران*، جلد چهارم، تهران: نشر نی.
- نعمت طاووسی، مریم. (۱۳۹۱). «رمزگشایی پاره‌های آیین‌های باران‌خواهی ایران». *مطالعات ایرانی*. شماره ۲۱، ۲۷۲-۲۸۵.
- هدایت، صادق. (۱۳۳۱). *نیرنگستان*. تهران: جاویدان.

References

- Agha Sharif, A. (2004). *The secrets of numbers and letters*. First edition, Tehran: Shahid Saeed Mohabi. (in Persian)
- Atarodi, A. (2018). "Demonstrative aspects of the rituals of stopping the rain". *Culture of Iranian people*. No. 59, 37-58. (in Persian)
- Azizifar, A. (2012). "An Investigation of Talisman and Breaking the Talisman in Three Persian Folk Tales (Samak 'ayar, Husein Kurd and Amir Arsalan Namdar)". *Textology of Persian literature*. Number one, 83-100. (in Persian)
- Bahar, M. (1996). *A research in Iranian mythology*. Tehran: Tos. (in Persian)
- Barzegar Khaleghi, M. (1997). "Demon in Shahnameh". *Persian language and literature*. No. 13, 76-100. (in Persian)
- Blokbashi, A. (2013). "Bātel Sehr". *The Encyclopaedia of Iranian Folklore*, under the supervision of Kazem Mousavi Bojanvardi, Volume 2, 122-124, Tehran: The Centre for the Great Islamic Encyclopaedia. (in Persian)
- Danaye Elmi, J. (2010). *Folklore of the Tonkaban people*. Tehran: Aron. (in Persian)
- Darvishian, A. and Khandan (Mahabadi), R. (1998). *The Encyclopedia of legends of Iranian people*. Volume 3, Tehran: Anzan. (in Persian)
- Daryaghsht, M. (2003). "The word forty in popular circulation". *Farhang Mardom*. 98-101. (in Persian)
- Ebrahimi, M. (2018). "Baran". *The Encyclopaedia of Iranian Folklore*, under the supervision of Kazem Mousavi Bojanvardi, Volume 2, 9-10, Tehran: The Centre for the Great Islamic Encyclopaedia. (in Persian)
- Eliade, M. (2019). *Images and Symbols*. Translated by Mohammad Kazem Mohajeri. First edition, Tehran: Translation and publishing company. (in Persian)
- Enjavy Shirazi, A., Zarifian, M. (1992). *A review in popular culture*. Tehran: Spark. (in Persian)
- Faghiri, A. (2010). *Beliefs of my motherland*, Shiraz: Navid Shiraz. (in Persian)
- Fraser, J. (2012). *The Golden Bough: A Study of Magic and Religion*. Translated by Kazem Firouzmand. Tehran: Aghah. (in Persian)

- Ghadiri Kaftroudi, G. (2000). "Beliefs of the people of Gilan about forecasting the weather and asking for rain". *Gilan culture*. Number 5-6. (in Persian)
- Gharib, B. (1969). "Rain spell from a Sogadian text". *Society of Ancient Iranian Culture*. Seventh period, number one. (in Persian)
- Haghi, M., Mahjoub, F. (2021). "The Magic of the Knot in the of the Iranian Folklore". *Popular culture and literature*. No. 39, 283-325. (in Persian)
- Hedayat, p. (1952). *Nirangistan* Tehran: Javidan.
- Jafari (Qanvati), M. (2013). Rain-seeking. *The Encyclopaedia of Iranian Folklore*, under the supervision of Kazem Mousavi Bojanvardi, Volume 2, 129-131, Tehran: The Centre for the Great Islamic Encyclopaedia. (in Persian)
- Jahuda, G. (1992). *The psychology of superstition*. Translated by Mohammad Taghi Brahni. Tehran: Alborz, third edition. (in Persian)
- Kammarposhti, A. (1998). "Cultures near to the appearance of distance". *Kavus Dome Desert*. No. 59, 8-11. (in Persian)
- Karbasian, M. (2013). Forty. *The Encyclopaedia of Iranian Folklore*, Kazem Mousavi Bojanvardi, Volume 1, 35-36, Tehran: The Centre for the Great Islamic Encyclopaedia (in Persian)
- Karimi, A. (1969). "Kohnak". *Art and people*. No. 85, 35-44. (in Persian)
- Khalatbari, H., Rahmani, M. (2013). "A Comparative Study of Magic in Islam and Judaism". *Siraj Mounir* No. 15, 105-131. (in Persian)
- khaleghzadeh, M. (2021). "A study of different folk types and local elements in Shurideh Shirazi poems". *Literature and local languages of Iran-Zamin*. Year 11, No. 32, 21-49. (in Persian)
- Mase, H. (1976). *Persian beliefs and customs*. Translated by Mehdi Roshan Zamir. The first volume, Tabriz: Institute of History and Culture of Iran. (in Persian)
- Mimar, F. (1983). "Ritual seeking rain in western Iran", *Chista*. Second year, number 10. (in Persian)
- Mirfakhrai, M. (2011). *Pahlavi narration: transliteration, Persian translation, notes and glossary*. Tehran: Research Institute of Humanities and Cultural Studies. (in Persian)
- Mollavy, J. (1994). *Masnavi Manavi*, Tehran: Negah. (in Persian)
- Nasri Ashrafi, c. (2018). *Tabaristan and Mazandaran encyclopedia*, volume 4, Tehran: Ney publishing house. (in Persian)
- Nemat Tavousi, M. (2011). "Decoding parts of Iran's rain seeking rituals". *Iranian studies*. No. 21, 272-285. (in Persian)
- Payandeh, M. (1976). *Rituals and beliefs of Gil and Daylam*. Tehran: Farhang Ilia. (in Persian)
- Saberi, T., Mousavi, K., Faruzandeh, M., Shatri, M. (2017). "Hair in oral stories and mythology". *Popular culture and literature*. No. 22, 206-231. (in Persian)
- Salamati Ozone, G. (2003). "Ritual and sun-seeking ceremony in the eastern region of Golestan province". *Book month art magazine*. No. 55 and 56, 158-162. (in Persian)
- Sarafi, M. (2011). *Beliefs of Kerman people*. Kerman: Shahid Bahoner University of Kerman. (in Persian)
- Sepasdar, M. (2013). *Shirazi; A look at the dialect of Shiraz people*. Shiraz: Avand Andisheh. (in Persian)
- Shahbazi, M. (2008). "Ritual and dramatic ceremony in Bakhtiari". *Theater*. No. 42 and 43, 55-66. (in Persian)
- Shakurzadeh, A. (1984). *Beliefs and customs of Khorasan people*. Tehran: Soroush. (in Persian)
- Shimel, A. (2019). *The Mystery of Numbers*. Translated by Fatima Tawfighi. Qom: University of Religions and Faiths. (in Persian)
- Shurideh, M. (1959). *Divan of poems. Commentary on Hasan Fasihi*, by Khosro Fasihi, Tehran: Institute of Islamic Studies, University of Tehran and McGill. (in Persian)
- Tabatabai, M. (1987). *Al-Mizan in Tafsir al-Qur'an*. Translated by Mohammad Bagher Mousavi Hamdani. Volume 40, Tehran: Mohammadi Publications Center. (in Persian)
- Tavakoli, M. (1984). *Geography and history of Kurdistan*. Baneh: Publisher: Moallef. (in Persian)